

VECHI OBICEIURI JURIDICE ÎN DEPRESIUNEA BUZAELOR (a doua jumătate a secolului al XIX-lea — începutul secolului XX)

L. MARCU și V. NEGOTȚ

Vechile localități din depresiunea Buzăului au cunoscut de-a lungul veacurilor o dezvoltare proprie care le-a permis să se constituie într-o unitate etnografică (subzonă) aparte, cu trăsături bine distincte, fapt ce și-a pus amprenta și asupra vechilor obiceiuri juridice păstrate pînă aproape de mijlocul secolului nostru ¹.

În timp ce superstițiile și prejudecățile datau din vremurile cînd omul se temea de forțele naturii și era copleșit de asuprirea claselor dominante, obiceiurile strîns legate de viața materială a oamenilor, de munca lor dusă zi de zi pentru cîștigarea mijloacelor de trai și pentru ridicarea pe o treaptă mai înaltă spre progres și civilizație, prezentau un cu totul alt caracter. În ansamblul lor, aceste obiceiuri — și în special cele juridice, înzestrate cu o sancțiune punitivă prestabilită — reprezentau **un minim de norme de conduită**, fără de care o societate omenească, oricît de elementar organizată, nu poate exista ².

În general bătrînii înțelegeau prin obicei „năravurile pe care le aveau oamenii, mai ales cele rele“. Dar ca **obiceiuri bune**, și nu ca năravuri, au considerat vechile tradiții pe care le respectau mai mult : „(Inf. S. T., 82 ani Vama Buzăului 1973). **Să nu înșeli pe nimeni** ; al tău nu-l lăsa și al altuia nu-l lua pe nedrept. Toți trebuie să mîncăm și toți trebuie să trăim. Să nu treacă nimeni hotarul la mine și nici eu la el“ ; „(Inf. I. B., 75 ani, Vama Buzăului 1973). **Omul să fie cinstit e lucru mare** : să-și plătească la timp datoriile, să nu înșele, să nu fure, să nu se îmbete și să nu se bată cu nimeni, altfel merită să fie disprețuit și pedepsit“ ³.

În ceea ce privește vechea **organizare**, satele din depresiunea Buzaelor au fost pînă în anul 1653 așezări de oameni liberi, devenind apoi **iobagi**, sub stăpînirea nobililor din familiile Beldi și Mikeș ⁴. Astfel de stăpîni de care își amintesc și astăzi oamenii bătrîni, au mai fost grofii Akoș și Francisc Beldi, Paula și Koloman Beldi, Ion Nemeș și Koloman Mikeș din Ozun. Dar cei mai rău văzuți au fost Albert și Tivodor Beldi : („Inf. I. B., 75 ani, Vama Buzăului, 1973). Oamenii în bătrîni erau foarte necăjiți din

cauza **stăpînilor** și au avut foarte mult de suferit : Nu se veseleau ca acum, erau foarte serioși și hotărîți să lupte pentru pămînt și libertate. Primarii de atunci nu cereau sfatul oamenilor din sat, ci făceau totul numai din porunca grofilor și cu ajutorul jandarmilor. Din această cauză satul îi ura de moarte⁵.

Mai mare în sat era **primarul**, care urma întocmai dispozițiile primite de la stăpîni. Peste satele din această regiune ajunsese primar, înainte de primul război mondial, un fost jandarm de la vama financiară, pe nume Iosif Kolozsy : „(Inf. I. B., 75 ani, Vama Buzăului, 1973). Cel mai bogat om din sat ajunsese **primarul Kolozsy**, apoi **papa David Coman**, care era din Bicfalău și fusese mai întîi catolic, apoi s-a dat în legea noastră. Era un popă chel și spîn, lacom tare și lua tot ce găsea. Fără ferdela de porumb nu boteza copilul nimănui. Grofului, tatăl meu, care avea zece copii în viață, trebuia să-i ducă fînul pînă la Budila și pe drum n-avea voie să dea la boi de mîncare din fînul grofului, ci trebuia să dea fîn de la el dintr-un străjac“.

Sășii din Prejmer erau și ei **proprietari** peste Sarmal și Acriș, iar cei din Bod **închiriau** lunca Buzăelului de la orașul Brașov unde aduceau să se pască bivoli, de care țărani buzoieni aveau mare frică.

Satul cuprindea în vechime numai centrul comunei de astăzi unde trăiau oamenii mai înstăriți și conducătorii. **Cătune** erau cîteva gospodării mai mici în Dălghiu așezat în Vama de sus, apoi Buzăelul care astăzi e cît un sat mare și Agrișul, puțin mai departe și foarte lung, înșirat de la Sarmal pînă la Brădet. Cele mai vechi așezări din Vamă se zice că au fost pe un deal la Stăvărăști, nume rămas de la Niță al Stăvărului, care înseamnă ciurdar de vite și herghelie de cai, „stavără“.

Colibe făceau numai cei care lucrau la pădure, din cîteva pari bătuți în pămînt și îngrădiți cu nuiele, peste care băteau pămînt galben, iar acoperișul era făcut din crengi cu frunze multe.

Sălaș aveau cei care lucrau în pădure și care nu era altceva decît un adăpost de ploaie și frig⁶.

Fiecare sat sau cătun avea un „cap“ de unde începea sau se sfîrșea, fără să aibă însă o poartă de intrare, cum aveau satele săsești și orașele mari, în care nu se putea intra fără să se plătească vamă. Obiceiul acesta de a plăti cînd intri într-un oraș o taxă, rămăsese la Brașov pînă după 1920, pentru cei care veneau cu lemne de foc să le vîndă sau chiar cu căruța goală, dacă erau de la țară. Postul de vamă era aproape de fostul regiment 89 pe unde trecea canalul Timișului și unde era fabrica de postav Scherg⁷.

Satele nu aveau ulițe prea multe în vechime : „(Inf. G. B., 80 ani, Întorsura Buzăului, 1974). Fiecare om din sat avea o casă la drum, din care intra în curte printr-o poartă făcută din lăturoaie de fag, peste care putea sări oricine. De la o casă la alta erau **garduri din pari și nuiele**, ca să **oprească vitele cînd veneau de la pășune**, ca să **nu intre prin grădini ori arături**. Acum vedeți că este cu totul altfel. Porți mari ca ale sașilor și garduri de scînduri împrejmuiesc fiecare gospodărie, că nu mai știi ce se petrece dincolo de ele“⁸.

Paza în comună era asigurată de jandarmi plătiți de stat : „(Inf. I. M., 91 ani, Vama Buzăului, 1973). Cînd eram copil, acum vreo optzeci de

ani, cei de care ne temeam mai mult erau **jandarmii** unguri cu pene verzi de cocoș la pălărie. Când apăreau pe drum, fugeam toți în casă și nu mai ieșeam multă vreme afară. Ei țineau ordinea în sat, să nu se bată feciorii la joc, oamenii să nu vorbească românește pe drum, să-și plătească dările către stat și datoriile către comună și grofi. Satul avea **posturi de jandarmi și grăniceri** pe Valea Dracului, pe Valea Fetei și la Podul Tătarului. Înainte era o **cetate** pe dealul Calvariei, dar acum sînt numai cîteva ruine și un șanț în care era apă⁹.

Cetele de feciori aveau în trecut o organizare proprie care marca caracterul lor de vîrstă și sex¹⁰. De Sf. Nicolae se adunau feciorii la o cîrciumă și alegeau **vătafii** pentru „zoritul“ de Crăciun. Cetele de feciori **colindau** de dimineața pînă seara tot satul, începînd din Capul vămii, cu cîteva case ale cătunului Dălghiu, pînă la Buzăel, dincolo de apă și prinzîndu-i noaptea în Acriș.

Serbări la care să ia parte numai bărbații sau numai femeile nu sînt amintite. O importanță deosebită avea „Sintila“, după modelul mocanilor săceleni : „(Inf. I. M., 91 ani, Vama Buzăului, 1973). Se obișnuia ca de Sintile să **coboare ciobanii de la munte, ca să petreacă** cu fetele și feciorii din sat. Ciobanii erau angajați ai mocanilor din Săcele, ca Ion Clinciu-Baldîr, Medianu, Șeitan și alții . . . Veneau la **joc și fetele și nevestele** ; fără ele nu se începea jocul“¹¹.

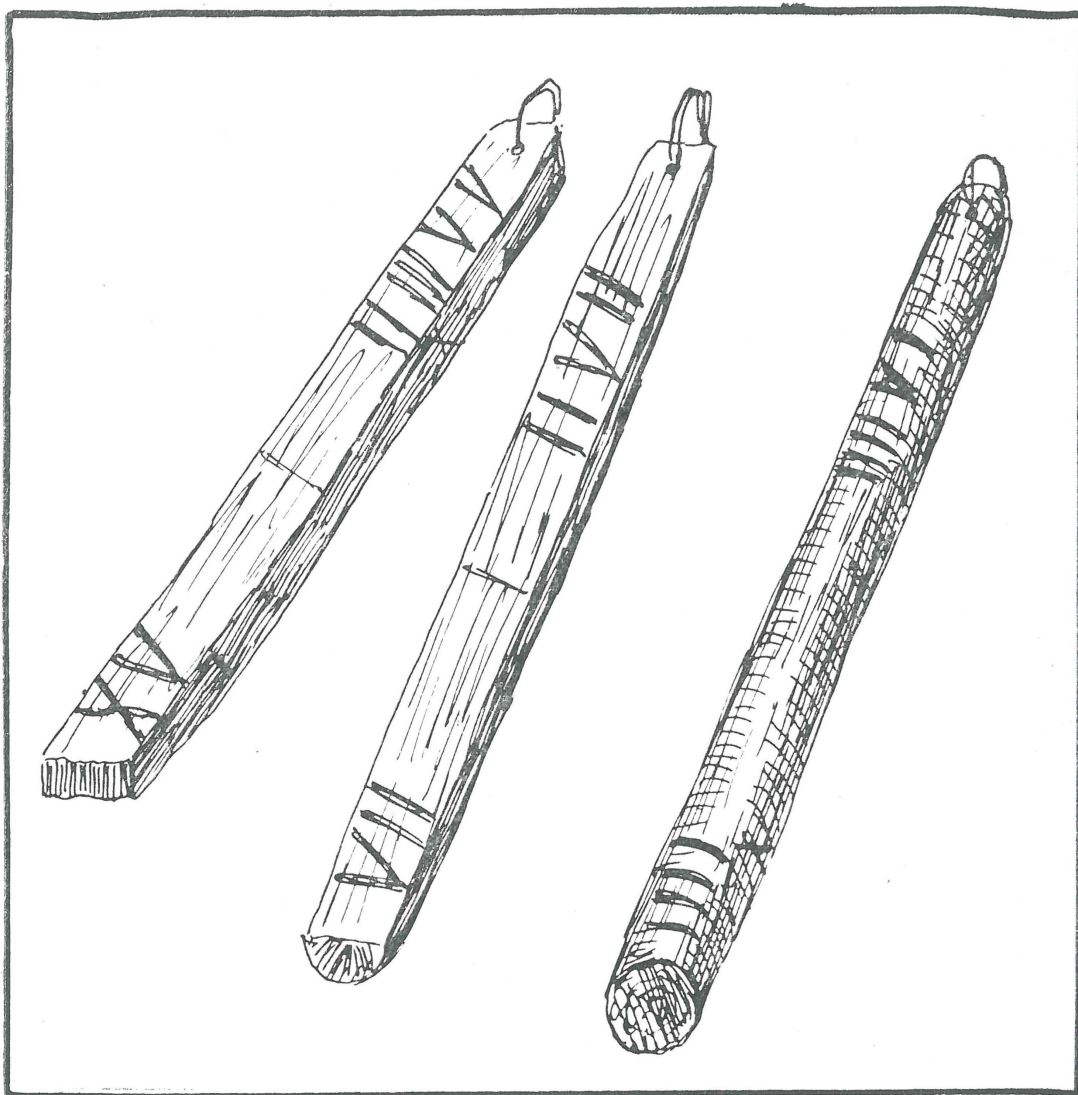
În ceea ce privește vechiul **sistem de măsurători**, pentru **lungime** se folosea cotul care avea cam 62 cm. Pentru **greutate**, fiind aproape de granița românească, cunoșteau ocaua, cam un kgr și un sfert și „punctul“ reprezentînd $\frac{1}{2}$ dintr-un kgr. Pentru **măsurarea lemnelor** din pădure erau stînjenu, egal cu doi metri în înălțime și 2 metri în lungime. O blană de lemn de foc aveau un metru lungime. Pentru grosime era tot cotul“¹².

Timpul zilei de lucru nu era împărțit în ceasuri : „(Inf. C. P., 76 ani, Vama Buzăului, 1973). Oamenii se sculau cum se **crăpa de ziuă** și lucrau nemîncăți pînă la **prînzul mic**, în jur de ora 8, apoi venea **prînzul mare** pe la ora 10, **amiaza** la 12, **vecernia** pe la ora 16, cînd mîncau de ojină și cînd mai erau „două sulițe“ pe cer pînă la **asfințitul** soarelui trăgeau tare la coasă ori la strînsul finului ca să nu-i apuce **noaptea**“¹³.

Fiindcă oamenii nu știau carte, în vechime socotelile se țineau pe **răboj** : vremea plecării oilor la stîină sau alte lucruri ce trebuiau ținute minte. Răbojul era un băț cojit și bine netezit, pe care se făceau creștături cu briceagul, atîtea cît era numărul de oi sau alte lucruri predate cuiva : „(Inf. I. P., 73 ani, Vama Buzăului, 1973). **Un băț** îl ținea ciobanul, iar **altul** proprietarul oilor, ca să nu se poată face schimbări fără știrea celui-lalt. Pe răboj se creșta în afară de **numărul oilor și cantitatea de brînză** dată de cioban“¹⁴.

În ceea ce privește **măsuratul laptelui**, ciobanii cunoșteau fiecare oaie, cam cîte vedre de lapte puteau da într-o vară și măsurătoarea o făceau cînd treceau oile la muls prin **strungă**¹⁵.

Statutul personal era marcat printr-o serie de semne exterioare, vestminte, nume etc. Astfel în trecut numai fetele umblau cu capul gol vara. Cînd timpul se răcea umblau și ele cu basmale („cîrpe“) pe cap, dar

Plansa II. Răboaje folosite pentru ținerea socotelilor
(a doua jumătate a secolului XIX — începutul sec. XX)

purtau **cîrpe** mai înflorate și mai deschise la culoare : „(Inf. C. P., 76 ani, Vama Buzăului, 1973). Cele măritate aveau **cîrpe** mai închise, iar cele bătrîne purtau **cîrpe** negre. Fetele după ce se măritau, purtau o cîrpă neagră cu buline numită „gimbir“. Această cîrpă era semnul că a devenit **nevastă** și o purta mai ales duminica sub altă cîrpă. Cu cîrpe și haine de culoare închisă umblau femeile bătrîne“¹⁶.

În ceea ce privește **numele**, pe lângă cel de botez și de familie — de dată mai recentă — existau și porecle după anumite defecte fizice sau morale : „(Inf. I. M., 91 ani, Vama Buzăului, 1973). Oamenii după înfățișarea pe care o au și după anumite obiceiuri deprinse, în afară de numele

oficial cunoscut, mai primeau diferite **porecle**, cu care erau mai bine deosebiți. Așa la noi, lui Gheorghe Milu oamenii îi mai zic și **Dihorul**, alt Gh. Milu îi zice **Puțugaș**, iar lui Gheorghe Drăgan îi mai spun **Grebluță**, fiindcă înjura mereu de greblă. Lui Gh. Păcuraru îi zic **Lincău**, iar Ion Borda fiindcă la toată vorba zicea taică, a rămas cu porecla de **Taică**¹⁷.

Numele de familie era mai rar folosit, de obicei fiind utilizat cel de botez însoțit de prenumele tatălui : „(Inf. I. B., 75 ani, Vama Buzăului, 1973). Între ei oamenii se agrăesc mai mult cu numele de botez, **adăugându-l și pe cel al tatălui**. Așa de exemplu erau bine cunoscuți la Întorsură : Ionică Iagăr din capul satului, dar nu sub acest nume ci după porecla de **Niță al lui Ioanci** sau **Niță al lui Ion** (Ola) ori **Gheorghită al Truțului** (Boriceanu) ori **Ana lui Irimiță**, **Frusina dascălului** (Zaharie), **Iosif al dascălului** (Neagorici) **Vasile al Iegărașului**, **Niță al Cirstii** etc.“¹⁸.

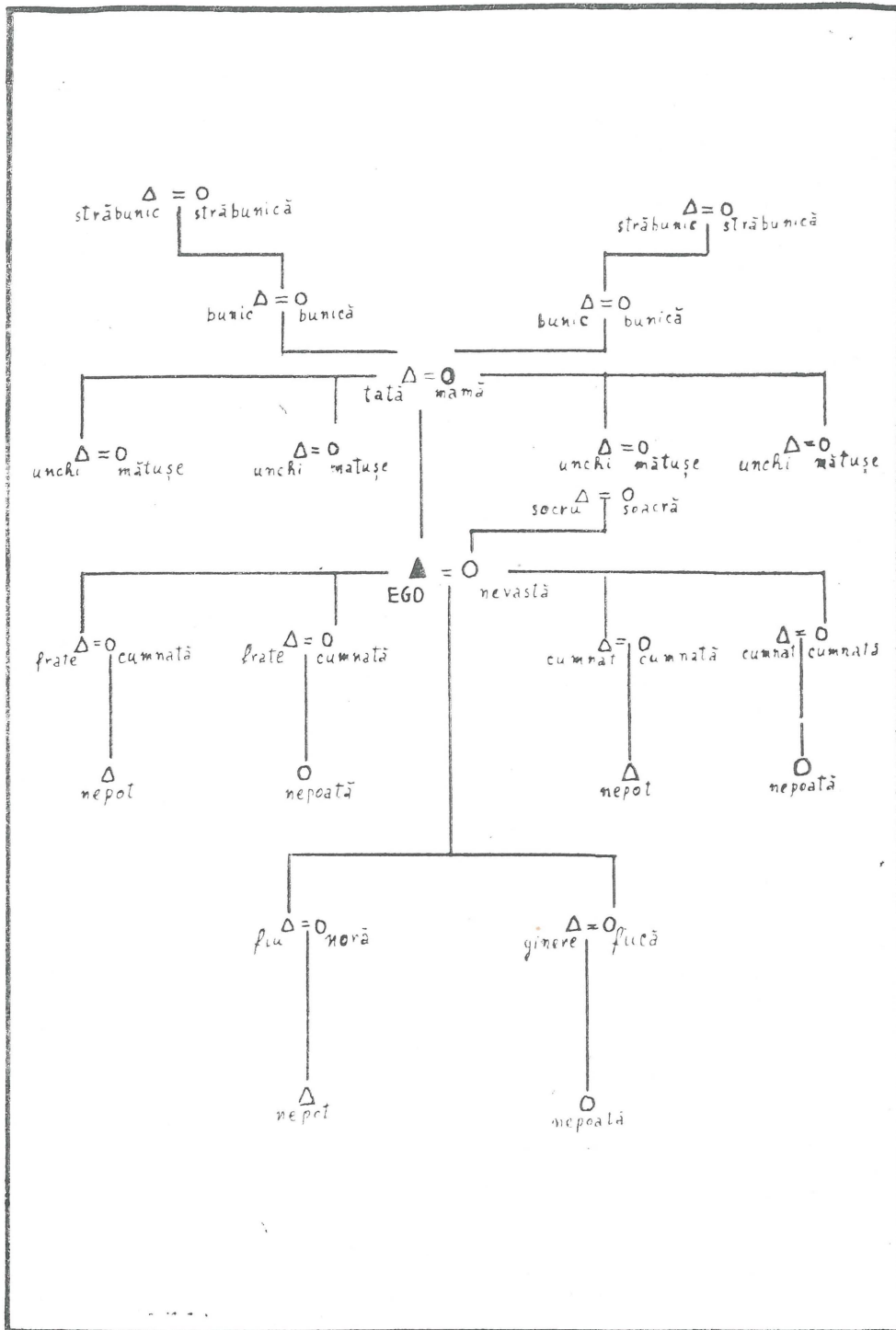
Numele se lua în toate cazurile după tată, cu excepția copiilor din flori care purtau numele mamei. Au fost cazuri însă, cunoscute tot la Vama Buzăului, când unii locuitori, în diverse împrejurări **și-au schimbat numele**. Așa Ion Bularca și-a schimbat numele în Brasai Ianoș ca să poată fi „strajomeșter“ în timpul regimului austro-ungar, în timp ce Iosif Fazakas și-a schimbat numele în Olaru așa cum de fapt îl chema înainte. Numele de botez nu se schimbau, dar căpătau **diminutive**. Așa numele de Ion, devine Ionică, Nică, Niță ; Gheorghe devine și el Ghiță, Gheorghită, Gică, Gigi ; Neculae devine Nicu, Culiță, Neculăiță, Lae, etc. La fete, Maria devine Mărioara, Mariți, Maruțica ; Elisabeta devine Lisaveta, Veta, Vetuța, ș.a.m.d.

Legăturile de rudenie erau foarte strânse. În linie directă, un neam în viață putea avea **strămoși, moși sau bunici, părinți, copii, nepoți și stră-nepoți**. În linie colaterală avea **unchi, mătuși, veri, verișoare, nepoți de veri și strănepoți**. Părinții copiilor căsătoriți își zic între ei **cuscri**, feciorul adus de fată în casă este **ginerele**, iar fata adusă de fecior la părinți este **noră** sau **nuroră**. Frații ginerelei sau nurorii se numesc între ei **cumnați** sau **cumnate**. Părinții devin **socri** pentru ginere sau noră.

Terminologia de rudenie marca deci și în cazul familiei buzoiene caracterul ei simplu, de „familie butuc“ (**famille souche**), caracter comun tuturor vechilor așezări românești¹⁹.

În trecut, oamenii aveau **copii** mulți, fiind considerați ca un dar al divinității și un sprijin la bătrânețe : „(Inf. G. B., 74 ani, Vama Buzăului, 1973). Cu un singur lucru însă nu ne putem împăca ; de ce tinerii de astăzi când se căsătoresc nu vor să aibă copii mulți, așa cum se obișnuia pe vremuri ? . . . Aici în Vamă putem da ca exemplu câteva familii de țărani, care măcar că nu erau bogați, au avut în schimb câte-o **casă de copii** : Ion Piri, au fost **12 copii** din care trăiesc și azi 9 ; Ion Bordaș au fost **11 copii** din care trăiesc 9 ; Sofron Teleanu au fost **12 frați**, dar a rămas singur la 81 de ani ; Gheorghe Chirițaș a avut **18 copii** ; Gheorghe Aermeanu a avut **14 copii** ; Gheorghe Preda a avut și el **13 copii**, iar celălalt Ion Bordaș au fost **13 frați** din care mai sînt doi în Dălghiu“²⁰.

Solidaritatea între rude era puternică, la nevoie intervenind tot neamul pentru ajutorare sau apărare : „(Inf. G. B., 80 de ani, Întorsura

Planșa III. Terminologie de rudenie folosită în depresiunea Buzaelor (prima jumătate a sec. XX).

Buzăului, 1974). Pe vremuri cînd cineva lovea pe careva dintr-o familie, **toți săreau să-l apere și să-l răzbune**, chiar dacă cel lovit nu avea dreptate. **Își făceau singuri legea, că așa era pe atunci . . .** În cazuri grele, de ne cazuri, de moarte, se **adunau toate neamurile și făceau sfat de familie**. La fel se adunau și cînd era vorba de petreceri, zile onomastice, sărbători sau căsătorie . . . Toate neamurile se cunoșteau în astfel de ocazii **și nu erau diferențe între bogați și săraci, că toți erau cam pe aceeași treaptă**²¹.

Cînd copiii mici rămîneau orfani de ambii părinți, atunci se aduna sfatul de familie (unchi, mătuși sau bunici) și alegeau un „titore“ (**tutor**); de obicei alegeau pe unul mai cu stare și cu copii puțini ca să-i poată crește pe orfani. Un tutore bun trebuia să aibă grijă de orfani ca și de copiii lui, să-i hrănească, să-i îmbrace și să le dea educație și o meserie bună.

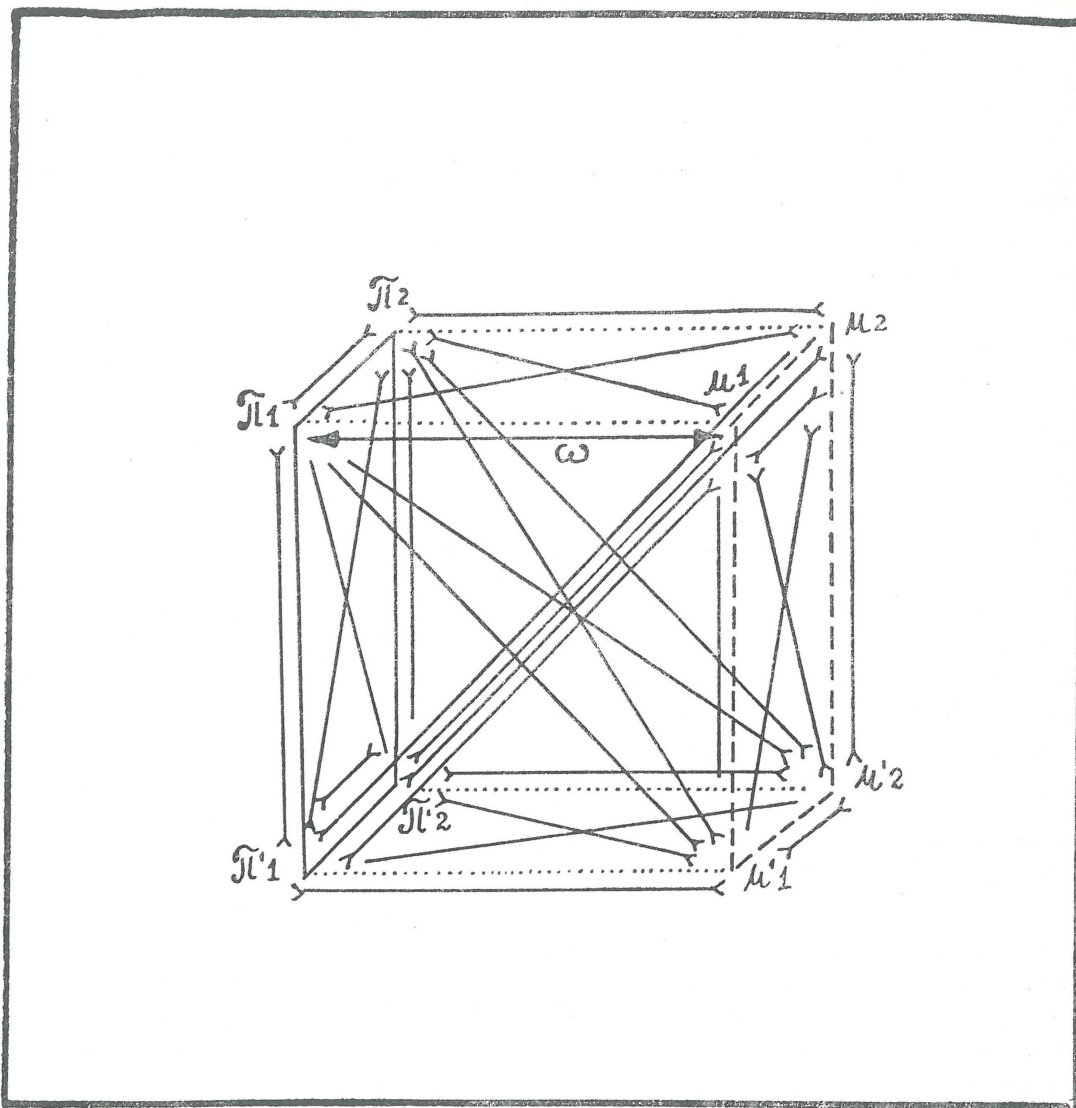
Între frați exista un fel de **ierarhie**. Într-o casă cu copii mulți, fratele cel mai mare era „nenea“ pentru cei mai mici sau „leliță“ dacă era fată. În lipsa părinților, fratele sau sora cea mai mare avea grijă de copiii rămași singuri acasă.

În subzona Buzae era obiceiul ca doi feciori — prieteni buni din copilărie — să se prindă „firtați“ sau frați de cruce, iar fetele să se facă „surate“ : „(Inf. G. B., 80 ani, Întorsura Buzăului, 1974). Aceste legăminte se făceau cu colac și lumînări aprinse, considerîndu-se de aici în colo **mai buni ca frații adevărați; ei se apărau și ajutau unul pe altul în toate împrejurările grele**. La fel și fetele se prindeau surate cu păpuși din colac și **rămîneau surori bune pentru toată viața**. **Înfrățiri** între feciori și fete nu s-au pomenit prin părțile noastre, dar fratele unei fete îi spunea celeilalte prietene, tot surată și era considerat de aceasta **ca un frate cu care de multe ori nici nu mai avea voie să se căsătorească**, dacă s-ar fi iubit, deși legea nu s-ăr fi opus, dar **asa era obiceiul din bătrîni**“²².

Căsătorii între nevîrstnici nu se obișnuiau. În trecut un fecior nu se căsătorea înainte de a-și face armata și era considerat **major** numai la 21 ani, nu la 18 ani. Fetele puteau fi mai tinere și dacă erau bine dezvoltate se puteau mărita chiar sub 16 ani : „(Inf. S. T., 82 ani, Vama Buzăului, 1973). Căsătoriile cele mai bune erau cînd amîndoi tinerii **erau copti la minte**, feciorul cel puțin 24 de ani, iar fata 19—20 de ani. Nu e bine ca bărbatul să fie prea în vîrstă față de femeie, dar nici mai tînăr decît ea. Se întîmpla însă, ca în cazuri de interese de familie sau interese materiale, fata să se mărite cu oameni bătrîni, iar băiatul cu femei în vîrstă. Și azi se întîmplă cazuri din acestea, dar mai rar, că averea nu mai este o condiție care să-i oblige pe tinerii de astăzi la legături nepotrivite cu vîrsta și judecata lor“²³.

Nu se obișnuiau nici căsătorii între rude apropiate, cum ar fi verii primari, unchi și nepoate, fiindcă — așa cum spun oamenii — nici la animale nu era voie să se amestece sîngele rudelor de aproape.

În trecut, căsătoriile se făceau de regulă numai **cu persoane din satele din regiune**; rar un fecior de țaran lua o fată din alte părți. Cînd se însura un fecior cu o fată din alt sat, atunci flăcăii din satul fetei **legau drumul la ieșire și îl obligau pe mire să facă cinste cu băutura**; s-au întîm-

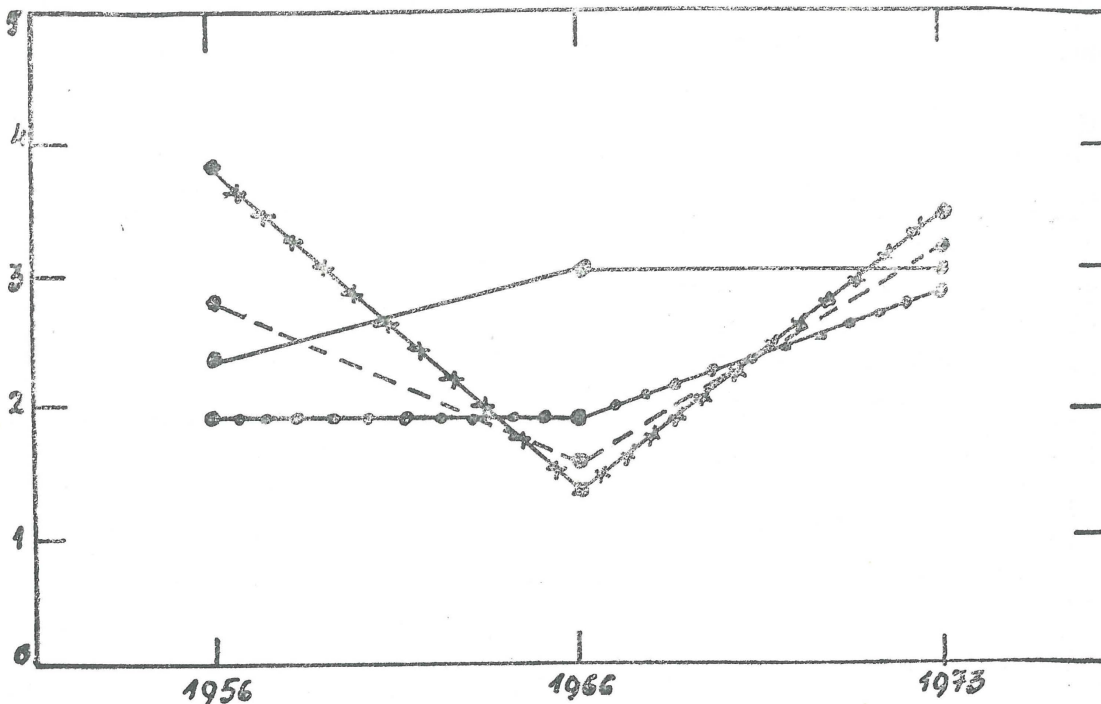
Planșa IV. Schema raportului dintre căsătorie și rudenie (π — linia paternă ; μ — olegătura conjugală ; $\leftarrow\rightarrow$ căsătorii admise ; $\rangle\leftarrow$ căsătorii neadmise).

plat și cazuri de încăierări, fiindcă mirele nu a vrut să le dea bani și a fost nevoie de intervenția jandarmilor ca să facă ordine.

Căsătorii între doi frați cu două surori nu erau practicate, însă e cunoscut un caz de „sororat“, probabil după modelul „șogoratului“ maghiar, fapt dezaprobat de obște : „(Inf. I. P., 73 ani, Vama Buzăului, 1973). S-a întâmplat ca unul care s-a căsătorit să-i moară nevasta și atunci, din interese materiale, s-a unit cu sora moartei, ca să-i cuprindă și partea ei de avere. Oameni din aceștia mai bine ar rămâne necăsătoriți, că nu au în ei omenie...“²⁴.

Căsătoria era socotită o instituție obligatorie, cu o justificare naturală, îndeobște admisă : „(Inf. I. P., 73 ani, Vama Buzăului, 1973). În satele

noastre nu se cunosc însă prea mulți burlaci . . . Viața unui om, capabil de a munci și judeca, nu poate fi împlinită dacă el nu se căsătorește, și dacă nu face copii, care sînt prelungirea vieții lui pe pămînt. Acesta este rostul căsătoriei, ca omul să nu trăiască singur“²⁵.

Planșa V. Evoluția raportului dintre numărul nașterilor și al căsătoriilor din depresiunea Buzaelor : ——— Întorsura Buzăului ; — — — Sita Buzăului ; — . — . Barcani ; x-x-x Vama Buzăului.

Ca atare, căsătoriile fără copii sînt privite defavorabil și uneori se recurge la mijloace ocolite pentru a avea urmași : „(Inf. I. B., 75 ani, Vama Buzăului, 1973). Despre căsniciile fără copii, noi spunem că cel puțin unul din căsătoriți a fost sterp. La noi a fost un caz cînd nevasta văzînd că nu poate face copii, s-a înțeles cu bărbatul ei ca acesta să facă un copil cu slujnica. După ce slujnica a născut, i-a luat copilul și l-a înfiat. Dar bărbat, care s-o lase pe nevastă-sa să trăiască cu altul ca să-i facă copii, cu știrea lui, nu cunoaștem nici un caz. Așa pe ascuns, fără să aibă cunoștință bărbatul său, cine poate să știe . . .“²⁶.

Avorturile nu erau practicate decît excepțional și chiar atunci dezaprobrate : „(Inf. G. B., 80 ani, Întorsura Buzăului, 1974). Cînd într-o căsnicie însă, veneau copii prea des, femeia mai intervenea pe la babe ca să lepede fătul înainte de vreme, cu tot felul de leacuri, care de multe ori punea în primejdie sănătatea și viața mamei. Noi credem că nu era sănătos acest obicei și e bine că astăzi legea oprește avortul și pedepsește aspru pe cei care-l provoacă, chiar și pe mamă“²⁷.

Adopțiunea era practică în trecut atunci când cineva nu putea să aibă copiii săi proprii : „(Inf. G. B., 74 ani, Vama Buzăului, 1973). Se hotărârau atunci să **înfieze copii străini**, adică să-i ia de suflet. Astfel de copii se alegeau mai ales **din același neam**, copii rămași orfani sau prea mulți la o familie de oameni săraci. Dacă nu găseau copii din neamul lor, luau de suflet copii din familii străine, tot cu condiții sociale slabe. Astfel G. T. a luat o fetiță străină sub un an. Sora lui G. B. a luat o străină de 1-2 ani“²⁸.

În vechime, tinerii nu se puteau căsători fără **consimțământul părinților**. Era și o zicală în această privință : „Cine n-ascultă părinții, trage necazul cu dinții“ : (Inf. S. T., 82 ani, Vama Buzăului, 1973). Eu am luat o nevastă cu cinci copii, fără nici o avere. Cu nevasta aceasta n-am avut copii. Eu i-am crescut copiii, și le-am dat tot ce am avut. Până la urmă tot ei m-au dat în judecată că nu le-am dat destul. De două ori „s-a rupt legea“ și acum așteaptă pronunțarea“²⁹.

Înainte de căsătorie, tinerii făceau mai întâi **logodna** și apoi anunțurile la primărie. Dacă nimeni din părți nu strică logodna și nu era nici o reclamație de nici o parte, atunci după două-trei săptămâni se făceau pregătirile pentru nuntă. Tinerii nu aveau voie să trăiască înainte de cununie — cel puțin nu știa lumea — și **purtau semn că sînt logodiți** : Flăcăul logodit purta la pălărie sau pe căciulă **flori roșii** ce se vindeau special în prăvălii, iar fetele logodite **fundă roșie** în cosițe.

Idealul într-o căsătorie pentru mireasă era ca mirele să fie înalt, voinic și frumos, să fie harnic și bogat, iar la joc să fie în fruntea feciorilor. Mirele dorea ca mireasa lui să fie deșteaptă, harnică și ca ruptă din soare. Dacă avea și zestre bună era și mai mulțumit. O mireasă pe care ginerele o găsea că nu a fost fecioară, era izgonită a doua zi și se rupeau toate foile de căsătorie.

Copiii nelegitimi erau rari și tratați cu înțelegere : „(Inf. G. B., 80 ani, Întorsura Buzăului, 1974). Se mai întâmplă însă și pe vremea noastră nu numai a bunicilor noștri, ca fetele prinse prea tare în vraja dragostei, să facă copii înainte de căsătorie. Lumea în batjocură le zicea **bitangi**, dar ei săracii **n-aveau nici o vină** că mă-sa i-a făcut din flori. Dacă feciorul era cinstit, se căsătorea pînă la urmă cu fata, **ca să nu rămîie de risul lumii** . . . În cele mai multe cazuri, **de teama gurii satului**, tinerii se căsătoreau și toată zarva se uita“³⁰.

De obicei, într-o casă cu mai mulți copii, se respecta **rîndul la căsătorie**, mai întâi cei mai mari, dar cînd era vorba de fete, acestea se măritau mai devreme. Un fecior dacă se însura la 27—28 de ani încă nu era socotit bătrîn, dar o fată, cînd trecea de 20 de ani începea să fie considerată mai puțin tînără și o zoreau să se mărite.

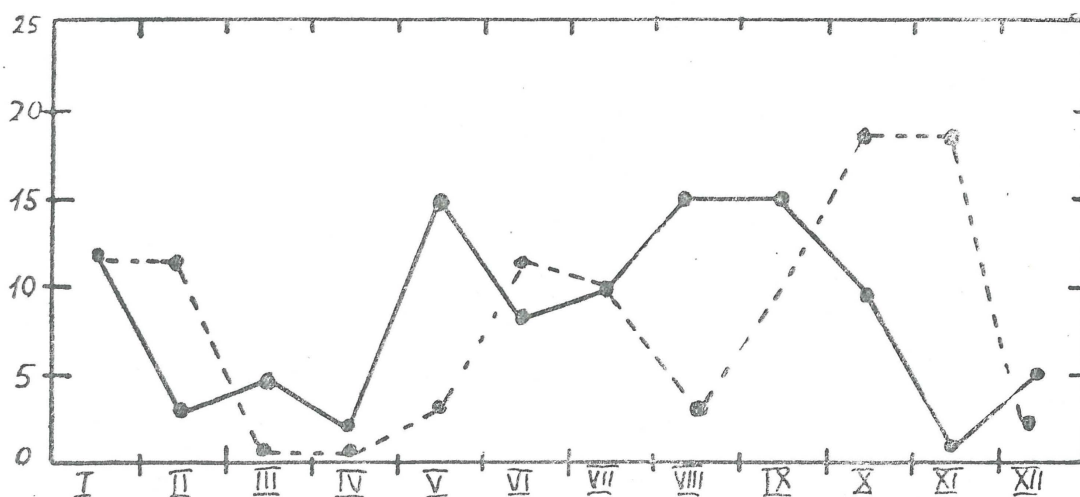
Zestrea era dată atît la fete cît și la băieți, într-o proporție echitabilă. după cum cădeau la învoială părinții : „(Inf. C. P., 76 ani, Vama Buzăului, 1973). Se dădea cît putea omul. **Fetele** primeau de obicei ca zestre o pereche de boi, **băieții** primeau cai, apoi o vacă cu lapte, uneori și oi. Dacă fata mergea la casa soțului, atunci în carul cu boi încărcă toate acareturile ca : pat, masă, scaune, străjac, lepedee, perine, plapumă ori un strai țesut în casă, și hăineturi ca să aibă ce îmbrăca mai multă vreme. **Feciorul** dacă

era mai bogat primea o pereche de cai, uneori o pereche de junci și hainele pe care le avea. Fata dacă avea părinți bogați, primea și câteva jugăre de pământ (chiar și 10 dacă era singură la părinți). Dacă era singură, atunci ea moștenea și casa, iar ginerele trebuia să vină să stea cu socrii“³¹.

Frații mai mari chiar dacă se căsătoreau rămăneau **capi de familie** în cazul în care frații și surorile mai mici rămăneau de timpuriu fără părinți, deoarece „așa cerea omenia și obiceiurile vechi“ (inf. I. B., 75 ani, Vama Buzăului, 1973). Ei conduceau gospodăria copiilor rămași orfani, munceau împreună și aveau grijă de ei pînă se făceau mari.

Zestrea era proprietate comună a ambilor soți „că numai așa putea fi înțelegere bună“ : „(Inf. I. P., 73 ani, Vama Buzăului, 1973). Cel care **porunca însă în casă trebuia să fie bărbatul**, că așa-i cu cale, dar și femeia care-i deșteaptă știe să se descurce, nu-l lasă pe bărbat să-i cheltuiască zestrea, dacă nu-i cuminte. Un bărbat cheltuitor, cu năravuri rele, bețiv, și desfrînat poate distruge o căsnicie, dacă nu are o femeie energetică, altfel se ticăloșesc amîndoi și ajung la sapă de lemn“³².

De obicei ginerele se împacă mai ușor cu părinții fetei, decît nora cu soacra. Totuși nici „ginerile în casă“ nu era totdeauna bine privit : „(Inf. C. P., 76 ani, Vama Buzăului, 1973). Unui ginere care venea în casa miresei și nu avea nici un fel de avere, în cazuri de ceartă **i se adresau cuvinte grele** ca „golanule“, „mațe fripte“, „coldușule“ etc. De aceea **nu e bine ca cineva să umble prea mult după avere, dacă el nu-și poate ține singur nevasta**“³³. În unele cazuri fetele erau **furate**, ceea ce însemna renunțarea la zestre : „(Inf. G. B., 74 ani, Vama Buzăului, 1973). S-au furat, dar rar. Azi nu se mai întîmplă fapte de acestea, lumea s-a mai civilizată și legea îi pedepsește ca pentru orice hoție. Atunci nu se pedepseau, că de cele mai multe ori se căsătoreau **mai tîrziu** cu voia tuturor“³⁴.

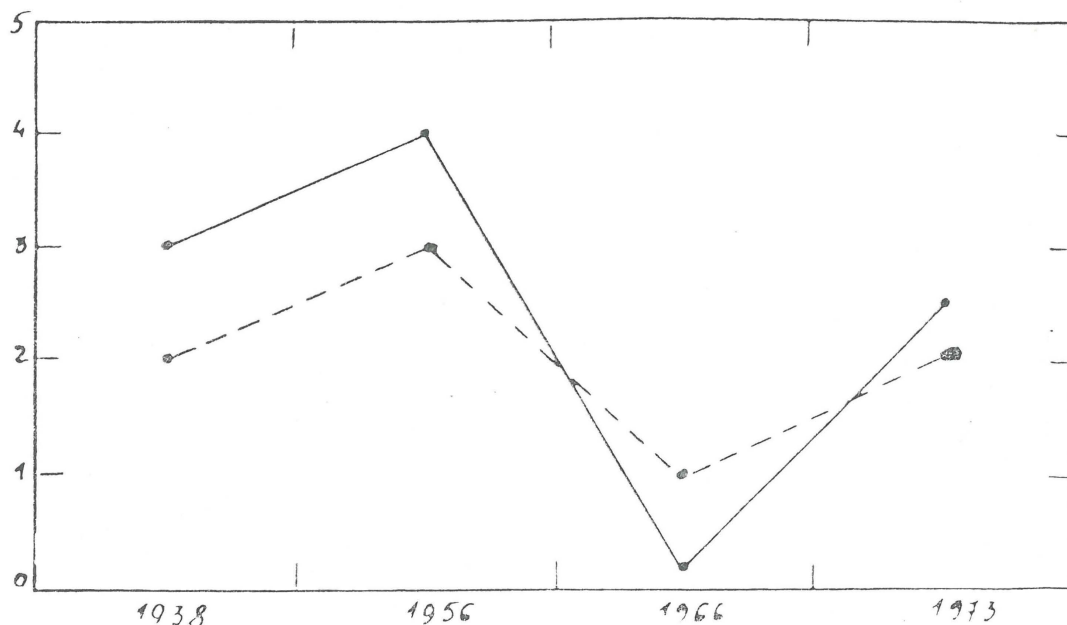

Planșa VI. Lunile de căsătorie, comparativ cu anii 1938 (...) și 1973 (—) în comuna Barcani.

Nunțile se făceau în anumite zile, de obicei duminica și niciodată în timpul posturilor de peste an. Ele aveau un pronunțat caracter laic, avînd ca scop să introducă pe tinerii căsătoriți în comunitatea vicinală și ca atare era o adevărată sărbătoare în sat, prilej ca sătenii să ajute la formarea noii familii, de aceea toate nunțile se făceau **cu dar** la casa mirelui ; mîncarea era dată de părinții tinerilor, nuntașii aducînd ca daruri bani și diferite obiecte necesare în gospodărie.

După căsătorie, copiii **nu rămîneau de regulă în casa părintească**, cu excepția celui mai mic : „(Inf. I. B., 75 ani, Vama Buzăului, 1973). Ca să se evite certurile între cei tineri și bătrîni, **nu-i bine ca ei să trăiască laolaltă**, adică chiar dacă stau într-o curte, **să nu-și amestece gospodăria și nici cîștigul...** La noi era și **mai este și astăzi datina** ca părinții să dea copiilor să folosească locurile pe care le-au promis ca zestre la căsătorie, dar nu le pun de la început pe nume, ci numai după moartea lor“³⁵.

În gospodărie bărbatul era cel care conducea „că el face muncile cele mai grele și știe toate socotelile“. Uneori însă, dacă femeia era harnică și cinstită, o lăsa pe ea să țină socotelile casei și banii : „(Inf. C. P., 76 ani, Vama Buzăului, 1973). Femeile noastre erau **foarte supuse bărbaților** și ascultau toate poruncile. Ele se sculau dimineața să facă focul și să pună de mîncare. Niciodată nu plecau undeva fără să știe bărbatul. Erau de fapt mai tinere și **îi purtau mare respect**. Noi așa am pomenit ca femeia să nu-i zică bărbatului pe nume, ci dumneata, iar omul să-i zică „tu nevastă“ că e mai mică și **trebuie să-l asculte...** Multe căsnicii n-au mers bine din cauza soacrei, de aceea și umblă vorba pe la noi, **soacră, soacră, poamă acră!** Azi e cu totul altfel, își zic pe nume de la început, de cînd se cunosc dar chiar și copiii le zic părinților tu și mă, lucru care mi se pare nelocul lui“³⁶.

Plansa VII. Cazurile în care mireasa e mai mare decât mirele (---) și căsătoriile cu persoane din alte localități (—) la Barcani, în anii 1938, 1956, 1966 și 1973).

Pentru a marca deosebirea, pe drum mergea bărbatul înainte și după el femeia și tot așa intrau și în casă : „(Inf. I. B., 75 ani, Vama Buzăului, 1973). Pe drum când mergeau amîndoi, **înainte mergea bărbatul** și cu puțin mai în urmă femeia : Omul înainte cu fluera iar nana în urmă cu desagii . . . **Pe ușe intra bărbatul**, apoi femeia, că așa era rînduiala din bătrîni. **Bărbatul era doar capul familiei și el trebuia să fie primul peste tot**“³⁷.

Puterea părintească era recunoscută în anumite limite : „(Inf. G. B., 80 ani, Întorsura Buzăului, 1973). Îi putea bate oricît pentru relele pe care le făceau, **ii putea da slugă** la stăpîni, cînd nu-i mai puteau ține, că au fost vremuri grele pe atunci, dar să-i părăsească pentru bani, adică să-i vîndă așa ceva la noi nu s-a pomenit“³⁸.

Cînd într-o căsnicie apăreau neînțelegeri și situația devenea grea, atunci interveneau în primul rînd părinții să vadă ce s-a întîmplat, făceau apel și la nașii de cununie ca să-i sfătuiască, iar dacă nu se împăcau se aduna **sfatul satului** în frunte cu primarul : „(Inf. G. B., Întorsura Buzăului, 1974). Lumea judeca pe fiecare după cum credea că este vinovat. Nu toți credeau la fel. Unii țineau cu bărbatul, alții cu femeia, după cum erau sau nu rude cu ei. **Mai demult despărțenia era socotită o rușine mare**, mai ales dacă după urma lor rămîneau copii“³⁹. În caz de **divorț**, fiecare își lua înapoi ce a avut, împărțindu-se și copiii. Cei despărțiți se puteau **recăsători**, cam după un an de zile, și faptul nu era privit ca ceva rău.

Bunurile în concepția populară erau de două feluri, după aspectul lor fizic : mobiliare și imobiliare : „(Inf. S. T., 82 ani, Vama Buzăului, 1973). Lucrurile care ne înconjoară, noi le deosebim că unele sînt **mișcătoare**, adică le putem muta oriunde, iar altele cum sînt casele, pămîntul și pomii din grădină, stau pe loc, adică **nu se mișcă**“⁴⁰.

Dobîndirea se poate face pe diferite căi : „(Inf. G. B., 80 ani, Întorsura Buzăului, 1974). Asupra acestor lucruri omul **a pus stăpînire** în diferite forme, ori **le-a moștenit** de la înaintași, ori **le-a cumpărat** de la alții. Cu lucrurile lui, omul poate face ce vrea, dar să nu calce legea“⁴¹.

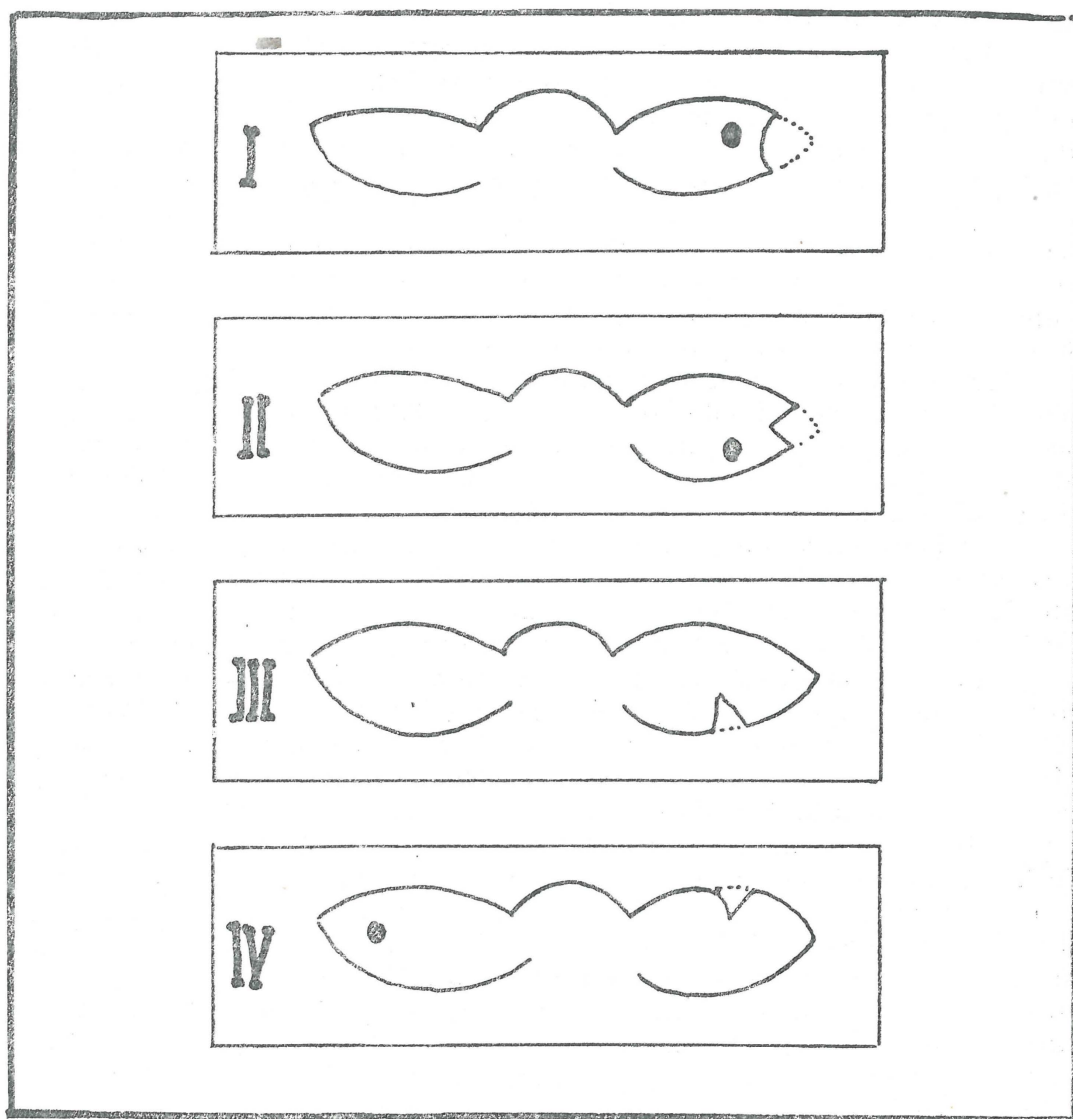
Față de **pămîntul** care îi hrănea, oamenii aveau cea mai mare dragoste și nu se spuneau vorbe de ocară : „(Inf. G. S., 81 ani, Cremenea, 1973). La noi nu s-a pomenit ca cineva să spună vorbe rele despre pămînt. Cînd eram copil m-a văzut un om că băteam cu bățul în pămînt și m-a certat. Așa e, **pămîntul e sfînt** și simte ca și noi loviturile“⁴².

Pentru marcarea proprietăților funciare se foloseau diferite **semne de hotar** punîndu-se din loc în loc bucăți mari de piatră, făcîndu-se găuri în pămînt ori plantîndu-se crengi de salcie mai groase care apoi s-au prins și au crescut mari : „(Inf. G. B., 80 ani, Întorsura Buzăului, 1974). Nimeni nu avea voie să schimbe **semnele de hotar**. Cine era prins, se pedepsea cu amendă și închisoare. Între locuri rămîneau pentru umblare, **răzoare** care nu se arau și creștea iarba pe ele. Ele **erau folosite de amîndoi proprietarii vecini**, pentru că făceau parte din pămîntul lor . . . Nimeni **nu putea trece fără învoială**, cu carul sau cu animalele peste pămîntul cuiva. Proprietarul putea cere „ghiciuarea“ pagubei constatate și să-l oblige pe făptaș la despăgubire“⁴³.

Dacă **crengile pomilor** unui vecin atîrnau peste locul celuilalt, fructele erau ale proprietarului pămîntului (inf. G. B., 74 ani, Vama Buzăului

și V. B., 79 ani, Cremenea, 1973) ; vînatul ucis era al stăpînului locului la Vama Buzăului și al celui ce l-a ucis la Sita Buzăului.

Lucrurile găsite era înapoiate păgubașului — dacă era cunoscut — în caz contrar putînd fi păstrate, ca și comorile aflate întîmplător în pămînt : „(Inf. G. B., 80 ani, Întorsura Buzăului, 1974). În vechime, oamenii căutau după comori și unde vedeau noaptea arzînd focuri cu flacără albastră alergau într-un suflet acolo, dar nu găseau bineînțeles nimic. Povestea cu drugii de aur de la Crasna i-a înfierbîntat și mai mult, dar de atunci nimeni n-a mai avut norocul țiganului Radu Sava din 1879“⁴⁴.

Planșa VIII. Semne folosite pentru însemnarea oilor în depresiunea Buzaelor, în a doua jumătate a sec. XIX și prima jumătate a sec. XX. (I — șuierătură și gaură cu preduceaua ; II — furculiță și gaură cu preduceaua ; III — chișcătură la rădăcina urechii ; IV — chișcătură la urechea dreaptă și gaură în stînga).

Ca să-și deosebească mai ușor vitele, oamenii le făceau **semne**, care se moșteneau apoi din tată în fiu. La vitele mari, semnele se făceau cu fierul roșu pe crupa animalului sau pe coarne. La oi, semnele se făceau la urechi : „(Inf. G. S., Cremenea, 1973). Fac și acum la toate oile, **o șuerătură și gaură cu preduceaua** la urechea dreaptă, așa cum am moștenit-o de la taică-meu“ ; „(Inf. V. P., 89 ani, Ciurnecel, 1973). Fac la amîndouă urechile **furculiță la vîrf și gaură cu preduceaua**“ ; „(Inf. V. B., 79 ani, Cremenea, 1973). Făceam la urechea dreaptă a oilor, **furculiță și o chișcătură** îndărătul urechii“ ⁴⁵.

În caz de **vînzare** a unui bun imobiliar, „vînzătorul **întreba** vecinul de hotar și rudele“ (inf. G. B., 74 ani, Vama Buzăului, 1973) ; la vînzare se trecea în contract și doi vecini ca martori.

Vecinii între ei se **ajutau** cu unelte, cu animale de lucru și chiar cu alimente : „(Inf. G. B., 80 ani, Întorsura Buzăului, 1974). Dacă unul este mai sărac, ceilalți **ii sar în ajutor** primăvara cînd trebuie să-și are pămîntul puțin cu vite trăgătoare și cu plugul. Așa trebuie să fie într-un sat cu oameni de omenie. Săracul în schimb își arată recunoștința, **ajutîndu-și** vecinii la coasă, la strîns de fîn sau la culesul porumbului. Seara se fac **clăci** de desfăcut știuleții de foi, la care participă toți vecinii, se fac glume, se cîntă, iar gazda le dă cîte un păhărel de vin ori țuică fiartă, cu zahăr. Sînt foarte frumoase clăcile astea mai ales pentru cei tineri care se hîrjonesc prin foile de porumb și fac mare haz cu fetele“ ⁴⁷.

Vecinii care ajutau la **tăiatul porcului** primeau cîte o porție de carne, slănină și cîrnat în ziua de Crăciun drept mulțumire și parte din „pomana porcului“. La rîndul lor făceau la fel, „că așa se moșteniseră obiceiurile de la bunici “.

Familiile de țărani, care aveau pămînt mai mult, și din cauza bătrîneții nu-l mai puteau lucra, erau siliți să angajeze oameni străini la lucrul cîmpului sau să dea pămîntul în parte. **Învoielile** la lucru se făceau cu ziua contra bani și mîncare : „(Inf. G. B., 80 ani, Întorsura Buzăului, 1973). Un cosaș era totdeauna **mai bine plătit** decît cel care strîngea fînul cu furca ori cu grebla, că munca era mai grea. Nu oricine poate cosi din zori pînă seara. **La mîncare** trebuia să dea cosașilor și rachiu, iar la prînz să-i lase să **hodinească** măcar un ceas la umbră și apoi să-și bată coasele. Tare ne plăcea cînd auzeam cîntecul bătăii coaselor pe luncă“ ⁴⁸.

Cînd se **dădea pămîntul în parte**, era după învoială. Dacă stăpinul da și sămînța atunci roadele se împărțeau în trei, iar dacă nu în două : „(Inf. G. B., 80 ani, Întorsura Buzăului, 1973). Terenurile de deal cu recolte mai slabe se **dau în două**, pe cînd terenurile din cîmp, mai bune se **dau în trei**. Locuitorii noștri cînd se angajau în astfel de munci se țineau de cuvînt și terminau lucrul la timpul hotărît, să nu rămîie de rușine ca să-i știe tot satul, că **rușinea mănîncă omenia**“ ⁴⁹.

Țăranii se ajutau între ei nu numai la munca cîmpului, dar și în alte treburi cum ar fi de exemplu **construirea** unei clădiri, casă ori grajd. Fiecare vine cu ce poate, cu boi și car ca să aducă piatră la fundament, ori cu mîinile ca să-i ajute la ridicarea bîrnelor și căpriorilor : „(Inf. G. B., 80 ani, Întorsura Buzăului, 1973). Tot **clacă** se numește și această **muncă**

de ajutor colectiv, care era un obicei foarte bun pentru că toți locuitorii se foloseau de el. Și astăzi mai facem clăci“⁵⁰.

Învoielile pentru **muncile agricole** se făceau, stabilindu-se termene între anumite sărbători bine cunoscute, ca de exemplu : de la sf. Gheorghe pînă la sf. Mihai, ori de la sf. Petru pînă la sf. Neculai. Nu se făceau însă învoieli în anumite sărbători cum erau Paștile, ziua de Crăciun sau de Bobotează.

Vitele de obicei vara se dădeau în ciurdă și numai seara veneau acasă. În ceea ce privește angajarea **servitorilor** se observau anumite reguli: „(Inf. G. B., 80 ani, Întorsura Buzăului, 1974). La noi e o vorbă că **stăpînul zgîrcit face sluga hoată** și asta-i foarte adevărat. Cînd un servitor se întîmpla să facă stăpînului o pagubă dinadins, el trebuia **s-o plătească**. Dacă o făcea din greșală, un stăpîn bun îl ierta, dar altul rău îl bătea și îi scădea și din simbrie. Slugile se angajau **cu luna**, dar mai ales **cu anul**. **Cădeau la învoială** cu o anumită sumă de bani pe an, un rînd de haine, bocanci și bineînțelese hrană și adăpost omenesc“⁵¹.

Ciobanii aveau un regim special, impus de o îndelungată tradiție : „(Inf. C. P., 76 ani, Vama Buzăului, 1973). Tot un fel de slugi erau și ciobanii, dar ei aveau mai mulți stăpîni. Era mai întîi **baciul** care conducea stîna de oi a sătenilor, care angaja ciobanii, ca orice stăpîn. **Ciobanii** aveau salar lunar, numai cît erau oile la munte, mai aveau drept la o pereche de opinci, mîncare și oile lor scutite de taxe la pășunat. Față de slugile din sat, ciobanii o duceau mai bine, că nu aveau atît de lucru și cu munca de pe cinci luni puteau trăi un an cu toată familia. Ciobanii răspund însă și față de stăpînii din sat ai oilor. Dacă din vina lor se pierd animalele, nepăzindu-le cum trebuie de fiarele pădurilor, ori lăsîndu-le să pășuneze prin locuri periculoase, să cadă în prăpăstii sau să mănînce gălbează. Se socotește atunci că ei le-au omorît și **sînt puși la plată**. O vită sfișiată de fiare în alte condiții, **nu se mai plătește**. Pagubele pricinuite de vite pe pămînt străin, se plătesc, iar o vită rătăcită, care nu știe de unde vine e socotită **vită de pripas** și se predă la primărie pentru a se publica“⁵².

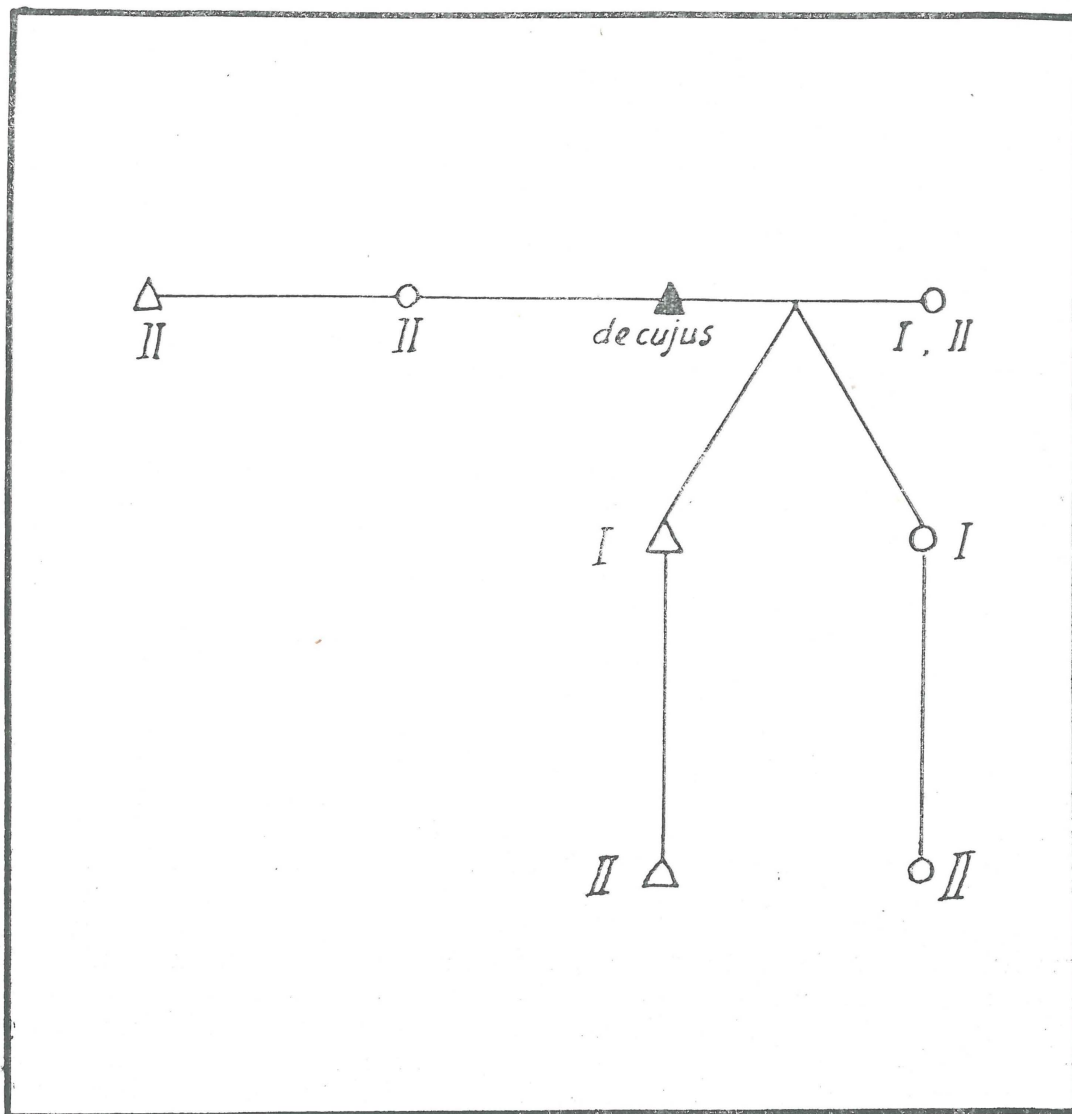
Pentru un lucru de valoare mai mare, o pereche de boi, un iugăr de pămînt, era obiceiul ca pînă la facerea contractului să se dea **arvună**, cam un sfert din prețul tîrgului ; cînd se încheia tîrgul se „bătea palma“ adică se da mîna, pînă se ajungea la înțelegere (inf. C. P., 76 ani, Vama Buzăului, 1973).

Dacă se răzgîndea cumpărătorul și nu mai vrea să cumpere obiectul pentru care a dat arvună, atunci **pierdea arvuna**, iar dacă vînzătorul nu mai vrea să vîndă, atunci era obligat să **dea arvuna înapoi dublu**. Dacă tîrgul se încheia atunci se **bea aldămașul**. Acesta era plătit după înțelegere de către amîndoi, fiind de față și altă persoană din întîmplare (inf. C. P., 76 ani, Vama Buzăului 1973)⁵³.

Cel care avea nevoie de un cal de muncă lua numai animalul și cu căpăstrul care se înțelegea în preț. Un lucru **dăruit** cuiva nu se mai putea cere înapoi, „că nu era frumos și **obrazul subțire cu cheltuială se ține**“ (inf. C. P., 76 ani, Vama Buzăului, 1973). **Datoriile** se plăteau la termenul **zălogit**, altfel garanția dată ca zălog, se pierde : „(Inf. C. P., 76 ani, Vama Buzăului, 1973). La împrumuturi mari, se **zălogeau** obiecte chiar mai

scumpe decît valoarea împrumutată. Se puneau zălog pe pămînt și pe case, pe cînd la împrumuturile mici, obiecte mai mărunte dar de valoare, de obicei din aur și argint. Pentru plata datoriei, dacă nu putea fi acoperită cu valoarea realizată din vînzarea obiectului zălogit, **puteau fi urmărite** orice bunuri materiale pe care le mai avea datornicul și se puneau la licitație“⁵⁴.

Cînd simțeau că li se apropie sfîrșitul, bătrîni chemau pe toți ai casei și pe vecini ca martori și **își spuneau dorința lor înainte de moarte**. Era obiceiul ca **ultimul copil** să rămînă moștenitorul tîrlei, dar dacă era mic, nevîrstnic, îl însărcinau pe cel mare cu toate grijile, inclusiv grija pentru cel mai mic copil⁵⁵.

Planșa IX. Graful vechiului sistem succesoral folosit în subzona Buzău (cifrele romane indică ordinea vocațiunii succesoriale).

La împărțirea moștenirii, dacă nu exista un act în scris, veneau toți copiii, iar în lipsa lor, veneau alte neamuri, frați, surori, unchi și mătuși. Copiii care au fost odată înzestrați nu mai aveau drept la altă parte din moștenire, dacă moștenitorul suporta singur toate cheltuielile cu boala părinților și înmormântarea. Ca moștenire se lăsa chiar și **strana** de la biserică celui mai religios dintre copii, de obicei la fete.

În ceea ce privește **infracțiunile**, erau îndeosebi dezaprobat **furtul** și **omorul**; vinovații erau supuși oprobiului public chiar și după ispășirea pedepsei și tot astfel și complicii și favorizatorii: „(Inf. C. P., 76 ani, Vama Buzăului, 1973). Pe vremea noastră **hoții** erau foarte aspru pedepsiți și după ce-și făceau pedeapsa în închisoare, lumea se ferea de ei ca de șarpe, încât **erau siliți să plece din satele noastre în altă parte**. Alături de hoți era pedepsit și cel care știa că vine să fure sau îl **ajuta** și îl ascundea ca să nu fie prins. Chiar dacă hoția nu **reușea**, cei prinși asupra faptului erau aspru pedepsiți ca pentru orice fără de lege făcută de-a binelea“⁵⁶.

Cea mai mare abatere pe care o putea săvârși un om era considerat omorul, pentru care erau pedepse grele, ca închisoarea pe viață, de multe ori chiar spânzurătoarea când era făcut de tâlhari la drumul mare. Răzburări cu moartea pentru moarte „erau dar numai între cei în cauză, din tată în fiu“ (inf. C. P., 76 ani, Vama Buzăului, 1973). **Sinuciderea** era considerată ca o faptă demnă de tot disprețul; „(Inf. C. P., 76 ani, Vama Buzăului, 1973). Erau priviți ca oameni ticăloși și **lumea se îngrozea de ei**. Un om care a ucis putea să aibă tot felul de motive ca să i se ușureze pedeapsa, dar un sinucigaș nu putea avea nici unul, numai că și-a pierdut mintea și n-a știut ce face“⁵⁷.

Pe lângă pedepsele date de autorități, comunitatea sătească mai adăuga și ea o serie de sancțiuni, din care cea mai severă era **izgonirea din sat**: „(Inf. C. B., Întorsura Buzăului, 1974). Pe oamenii rău văzuți, lumea din sat îi făcea cu ou și cu oțet pînă se îndreptau sau **plecau singuri din mijlocul lor**. Nu mai erau primiți nici la lucru și nici la petreceri și asta **era cea mai grea pedeapsă** pentru orice om cu bun simț“⁵⁸.

La **judecată**, părțile aduceau **martori** ca să-și dovedească fiecare drepturile; nu puteau fi martori rudele apropiate (părinți, frați) și nici minorii. Femeile majore puteau jura ca martore.

În general, oamenii preferau să rezolve neînțelegerile în cadrul satului, fără a mai face apel la organele de jurisdicție unde „cearta s-ar putea termina ca în povestea cu motanul și pisoii când le-a împărțit cașca-valul, luînd el partea cea mai mare, iar lor rămînînd-le numai firimiturile. **E bine dar, ca să trăim în liniște**“ (inf. S. T., 82 ani, Vama Buzăului, 1973)⁵⁹.

În cadrul **raporturilor cu alte comunități vicinale, ospitalitatea** („legea ospitalității“) era cu grijă respectată, ca o adevărată instituție cu tradiție în depresiunea Buzaelor: „(Inf. C. B., 74 ani, Vama Buzăului, 1973). Oricît ar fi fost omul de sărac, un drumeț care bătea în noapte la ușa lui **era bine primit, ospătat și adăpostit**. Li se da tot ce avea el mai bun, numai ca oaspetele să fie mulțumit. Pentru primirea oaspeților țărani noștri păstrau o cameră totdeauna gătită cu lucrurile lor cele mai bune. Toți membrii familiei se arătau **bucuroși** de prezența acestuia și îl **apărau** dacă cineva ar fi venit să-l atace“⁶⁰.

Cei care treceau întâmplător prin satele buzăene erau socotiți „străini“, iar cei veniți din alte părți și stabiliți definitiv erau denumiți „venetici“ : „(Inf. G. B., 74 ani, Vama Buzăului, 1973). **Străinul** se deosebea prin limba ce o vorbea, iar **veneticul** vorbea aceeași limbă, dar era din altă parte. Ei se acomodau repede cu firea primitoare a buzoienilor și participau la toate evenimentele de seamă, uitând aproape că au venit din altă parte. Li se respectau obiceiurile și erau invitați la toate petrecerile, acordându-le foarte multă **prietenie** și **onoare**. S-au încheiat chiar relații familiale între tineri, ajungându-se la o **colaborare strînsă** cu toți locuitorii. Așa au fost cazuri la Întorsură, la Barcani și în celelalte comune“⁶¹.

Formulele obișnuite de **salut** erau : — „Bună ziua“ ! sau „Bună seara !“ și în bătrîni se ținea mult la aceste manifestări care marcau nu numai politețea, dar și sentimentele reciproce ale consătenilor.

Ca și în alte locuri, și în subzona Buzae **obiceiurile juridice** s-au format pe încetul într-un proces secular care le-a conferit caracterul de „obicei din veac“ („că așa se moșteniseră obiceiurile de la bunici“ — **longa, inveterata consuetudo**), corespunzînd unei anumite necesități juridice („că așa cere omenia și obiceiurile vechi“ — **opinio juris et necessitatis**) și avînd o anumită rațiune (**ratio**) de a ființa⁶². Într-o primă fază a existenței lor ele au corespuns **intereselor tuturor membrilor comunității vicinale**, pentru ca într-o perioadă mai tîrzie ele să capete un caracter de clasă, pe măsura pătrunderii relațiilor de exploatare în sînul obștilor sătești.

Spre deosebire de alte regiuni ale țării, caracterul de **sinteză** al acestor obiceiuri juridice se face mai bine simțit în depresiunea Buzaelor, datorită afluxului demografic produs aici din diferite părți locuite de români. După remarca unui localnic „ele se aseamănă în general cu cele ale tuturor românilor, datorită faptului că majoritatea familiilor mari care populează astăzi regiunea s-au stabilit aici **venind din toată țara** în decursul secolelor și au adus cu ei deprinderi și obiceiuri tradiționale din locul lor de origine“⁶³.

Dacă sinteza produsă aici face ca obiceiurile juridice să fie mai puțin deosebite de restul țării, în schimb ele formează o entitate aparte în ansamblul Transilvaniei, fiind mai **puțin afectată de influențe străine**. Tocmai prin acest caracter vechile obiceiuri juridice au putut constitui o **pavăză în apărarea drepturilor** proprii față de stăpînirea străină, operînd nu numai **propter legem** și **praeter legem** în cadrul autonomiei locale („legea nu s-ar fi opus, dar așa era obiceiul din bătrîni“), ci și **contra legem** atunci cînd clasele dominante își întăreau asupra („își făcea singur legea, că așa era pe atunci“)⁶⁴.

În vremea noastră vechile obiceiuri juridice și-au pierdut caracterul și importanța în subzona Buzaelor, prezentînd interes doar sub aspect **etnografic și sociologic**. Idealul de **dreptate și omenie** care a stat la baza lor veacuri de-a rîndul nu a dispărut însă, căpătînd și în viața locuitorilor din așezările din această parte a țării concretizări noi, proprii noilor relații dintre oameni în cadrul cărora **dreptatea și echitatea socială** constituie nota dominantă.

NOTE

- 1 La întocmirea prezentului studiu am beneficiat în cursul cercetărilor din anii 1972—1974, pe lângă sprijinul larg oferit de consiliile populare din localitățile din depresiunea Buzaelor și de informațiile oferite cu generozitate de următorii locuitori : S. Teleanu, I. D. Bordaș, I. M. Mirică, C. Piri și I. Piri din Vama Buzăului, Gh. Bularca, Gh. Boriceanu și Gh. Baciuc din Întorsura Buzăului, Gh. Stoia și Gh. Bularca din satul Cremenea și V. Popica din satul Ciumernece, comuna Sita Buzăului. Tuturor acestora autorii le aduc și pe această cale mulțumiri.
- 2 Cf. I. DEMETER și I. CETERCHI, **Introducere în studiul dreptului**, București, 1962, p. 40 urm. Vezi și L. P. MARCU, **Les coutumes juridiques comme système normatif vicinal en Roumanie**, Belgrad, 1974.
- 3 Biblioteca Institutului de studii sud-est europene, (Bibl. I.S.S.E.E.), **Fond obiceiuri juridice**, nr. XL, fila 2.
- 4 Cf. Arhiva Muzeului Scheii Brașovului **Fond G. Barițiu**. Vezi și L. SOMEȘAN, E. MICU, V. POP, **Depresiunea Întorsura Buzăului, Studiu geografic, istoric și economic**, Buc., 1947 ; GH. NEGRESCU-NEAGOVICI, **Cronica Buzaelor**, Arhiva bisericii Întorsura Buzăului (ms.).
- 5 Bibl. I.S.S.E.E., **Fondul obiceiuri juridice**, ms. XL, f. 3.
- 6 Pentru vechea organizare a așezărilor rurale românești, vezi și H. H. STAHL, **Contribuții la studiul satelor devălmașe românești**, 3 vol., Buc., 1958—1963 ; P. P. PANAITESCU, **Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova, Orînduirea feudală**, Buc., 1964 ; R. VUIA, **Satul românesc din Transilvania și Banat**, în vol. **Studii de etnografie și folclor**, Buc., 1975, p. 155 urm. În ceea ce privește „Odăile“, vezi și V. C. TUFESCU, **Hodăile**, în **Anuarul Liceului „Dr. Meșotă“ din Brașov**, an 1936—1937, Brașov, p. 1—36.
- 7 Cf. L. MARCU, **Vechi obiceiuri juridice în subzona Săcele (a doua jumătate a secolului XIX — prima jumătate a secolului XX)**, în „Cumidava“, Brașov, tom. V, 1971, p. 571.
- 8 Bibl. I.S.S.E.E., **Fond Obiceiuri juridice**, ms. XL, f. 7.
- 9 Loc. cit., f. 8.
- 10 Cf. R. WOLFRAM, **Alterklassen und Männerbunde in Rumänien**, in **Mitteilungen der Autkropologische Gesellschaft in Wien**, LXIV, 1934, p. 112—128. Vezi și TR. GHERMAN, **Tovărășiile de Crăciun ale feciorilor români din Ardeal**, Buc., 1939 ; I. MUȘLEA, **Obiceiul junilor brașoveni**, Brașov, 1938.
- 11 Bibl. I.S.S.E.E., **Fond obiceiuri juridice**, ms. XL, f. 8. Cu privire la jocurile de Sintilie („Tîrgul feciorilor“) la Săcele, Cf. L. MARCU, **Vechi obiceiuri juridice...**, p. 577—578.
- 12 Cf. N. STOICESCU, **Cum măsurau strămoșii. Metrologie medievală pe teritoriul României**, Buc., 1971.
- 13 Bibl. I.S.S.E.E., **Fond obiceiuri juridice**, ms. XL, f. 8—9.
- 14 Loc. cit., f. 9. Cf. și P. N. PANAITESCU, **Răbojul, Studiu de istorie economică și socială la români**, Buc., 1946.
- 15 Cf. R. VUIA, **Tipuri de păstorit la români**, Buc., 1964.
- 16 Bibl. I.S.S.E.E., **Fond obiceiuri juridice**, ms. XL, f. 7. Cf. și Bibl. Academiei R.S.R., **Fond B. B. Hașdeu**, ms. 3437, f. 6 v-7 r. nr. 26.
- 17 Bibl. I.S.S.E.E., **Fond obiceiuri juridice**, ms. XL, f. 9.
- 18 Loc. cit., f. 10. Cf. și H. H. STAHL, **Sistemul onomastic drăgușan**, în „Arhiva pentru știința și reforma socială“, an XII (1934), nr. 1—2.
- 19 Vezi V. SCURTU, **Termeni de înrudire în limba română**, Buc., 1966. Cf. și L. MARCU, **Aspecte de corelație dintre structura familiei și terminologie de rudenie la vlahii balcanici**, în „Analele societății de limba română“, Zrenjanin, tom III—IV, 1972—1973, p. 281—288.
- 20 Bibl. I.S.S.E.E., **Fond obiceiuri juridice**, ms. XL, f. 12.

- 21 Loc. cit., f. 13.
- 22 Loc. cit., f. 13. Cf. și L. P. MARCU, **Structures familiales en Roumanie à l'époque contemporaine et le processus de leur généralisation typique**, în „Revue roumaine de sciences sociales“, Sociologie, tom XIII (1969), p. 103.
- 23 Cf. L. P. MARCU, art. cit., p. 107.
- 24 Bibl. I.S.S.E.E., **Fond obiceiuri juridice**, ms. XL, f. 14—15, Cf. și L. MARCU, **Vechi obiceiuri juridice în comuna Șanț**, în „File de istorie“, Bistrița, 1972, p. 208.
- 25 Loc. cit., ms. XL, f. 15.
- 26 Loc. cit., f. 15. Pentru aspectele din Balcani, cf. T. Dordević, **La polyandrie chez les Slaves du Sud**, în *Revue des études slaves*, an IV, (1924), fasc. 1—2, Aspectele generale la CH. LETOURNEAU, **L'évolution du mariage et de la famille**, Paris, 1888.
- 27 Bibl. I.S.S.E.E., **Fond obiceiuri juridice**, ms. XL, f. 15.
- 28 Loc. cit., f. 15.
- 29 Loc. cit., f. 15—16.
- 30 Loc. cit., f. 16—17.
- 31 Loc. cit. f. 17. Transcrierea unor foi de zestre din subzona Buzae se află în caietele parohiale de la Muzeul județean Brașov, Secția etnografie. Cu privire la modul în care poporul privea zestrea, vz. și I. PERETZ, **Curs de istoria dreptului român**, vol. II, partea I, ed. a II-a, Buc., 1928, p. 30.
- 32 Bibl. I.S.S.E.E., **Fond obiceiuri juridice**, ms. XL, f. 18.
- 33 Loc. cit., f. 18. Cf. și Xenia Costa-Foru, **Cercetare monografică a familiei. Contribuție metodologică**, Buc., 1945, p. 11.
- 34 Loc. cit., f. 18. Cf. și Čulinović-Konstantinović, **Otmica krao tradicionalni oblik pribavljanja nevjeste u naroda Jugoslavije**. (Răpitul ca mod tradițional de obținere a soției la popoarele Iugoslaviei), Zagreb, 1965.
- 35 Loc. cit., f. 18—19.
- 36 Loc. cit., f. 19.
- 37 Loc. cit., f. 20.
- 38 Loc. cit., f. 21.
- 39 Loc. cit., f. 21.
- 40 Loc. cit., f. 22.
- 41 Loc. cit., f. 22.
- 42 Loc. cit., f. 22.
- 43 Loc. cit., f. 22—23. Cf. și L. P. MARCU, **Les coutumes juridiques...**, p. 146 urm.
- 44 Loc. cit., f. 23—24
- 45 Loc. cit., f. 24. Cf. și R. VULCĂNESCU, **Etnologie juridică**, Buc., 1971, cap. V.
- 46 Pentru instituția protimisisului, modalitățile și sfera ei de aplicare, vezi VAL. GEORGESCU, **Preemțiunea în istoria dreptului românesc. Dreptul de protimisis în Țara Românească și Moldova**, Buc., 1965.
- 47 Bibl. I.S.S.E.E., **Fond obiceiuri juridice**, ms. XL, f. 25.
- 48 Loc. cit., f. 26.
- 49 Loc. cit., f. 26.
- 50 Loc. cit., f. 26. Pentru instituția întrajutorării în sudul Dunării, cf. M. J. VLAJINAC, **Moba i pozajmica. Narodni obicaj udruzenaga rada**. (Moba și pozajmica. Obiceiuri populare de întovărășire la muncă), Belgrad, 1929.
- 51 Loc. cit., f. 27.
- 52 Loc. cit., f. 27—28.
- 53 Pentru aspectele generale ale obiceiului, cf. L. P. MARCU, **Quelques considerations sur les coutumes juridiques comme système normatif vicinal dans le sud-est de L'Europe (seconde moitié du XIXe s. — première moitié du XXes.)**, în „Bulletin de l'Association Internationale d'Études du Sud-Est Européen“, an X (1972) nr. 2,

- p. 194—195. De remarcat forma „aldămaș“, mai apropiată de prototipul ei (*more paganissimo fecerunt Aladmás*, Anonymus, XIV XXII).
- 54 Bibl. I.S.S.E.E., **Fond obiceiuri juridice**, ms. XL, f. 29.
- 55 Cf. A. GOROVEI, **Partea sufletului. Un vechi obicei juridic al poporului român**, Fălticeni, 1925. Vezi și I. Mateiu, **Vechi instituții de drept privat la românii din Transilvania**, Brașov, (f.a.). Sistemul era substanțial diferit de cel aplicat în alte părți ale Transilvaniei, de pildă în zonele regimentelor grănicerești. Cf. L. P. MARCU, **Vechi obiceiuri juridice în comuna Șanț**, loc. cit., p. 218; G. PLOPU, **Părți alese din dreptul privat ungar**, Buc., 1923, p. 307 urm.
- 56 Bibl. I.S.S.E.E., **Fond obiceiuri juridice**, ms. XL, f. 30.
- 57 Loc. cit., f. 31.
- 58 Loc. cit., f. 31. Cf. și GH. COȘBUC, **Tribunalul satului, în Dintr-ale neamului nostru**, Buc., 1903, f. 131.
- 59 Cu privire la opinia poporului asupra justiției claselor stăpînitoare, vezi I. PERETZ, **op. cit.**, vol. II, partea I, p. 11. Cf. și L. MARCU, **Obicei, dreptate și justiție în concepția populară**, Comunicare la Asociația generală a juriștilor, Buc., decembrie, 1971.
60. Bibl. I.S.S.E.E., **Fond obiceiuri juridice**, ms. XL, f. 33.
- 61 Lic. cit., f. 33.
- 62 Cf. S. G. LONGINESCU, **Elemente de drept roman**, Buc., 1908, p. 84—85.
- 63 Bibl. I.S.S.E.E., **Fond obiceiuri juridice**, ms. XL, f. 34, Cf. și L. P. MARCU, **Les coutumes juridiques . . .**, p. 153.
- 64 **Ibidem**.